

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Охорона праці в галузі

Змістовий модуль № 1.

«Нормативно-правові акти охорони праці»

Тема № 2.

**«Правове регулювання організації охорони
праці в Україні»**

Конспект лекції

Миколаїв
2021

Рекомендовано до друку рішенням методичної комісії інженерно-енергетичного факультету Миколаївського національного аграрного університету від 08 червня 2021 року, протокол № 10.

Укладач: В.М. Курепін

Рецензенти:

- О.А. Герасіменя - начальник управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Миколаївської міської ради.
- Л. М. Маркіна - доктор технічних наук, доцент, завідувачка кафедри техногенної та цивільної безпеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Охорона праці в галузі : змістовий модуль № 1. Нормативно-правові акти охорони праці. Тема 2. Правове регулювання організації охорони праці в Україні : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. – Миколаїв : МНАУ, 2021. – 21 с.

У конспекті лекції викладено зміст про державну політику в сфері охорони праці; законодавство України щодо охорони праці; Конституцію України, як джерело гарантованого та додаткового права на охорони праці і соціальний захист тих хто працює; законами та іншими нормативними актами які приймаються на основі Конституції; діючу систему управління охороною праці; необхідне реформування системи управління охороною праці; основні нерозв'язані проблеми у діючій системі управління охороною праці та шляхи і способами розв'язання цих проблем; головною метою управління охороною праці; принципи, основні напрями та завдання побудови системи організації безпеки та гігієни праці в Україні; завдання системи управління охороною праці на підприємстві; координаційну раду, її діяльність щодо створення системи управління охороною праці на підприємстві; положення про СУОП підприємства.

УДК 331.45:346

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2021
© Курепін В.М., 2021

Правове регулювання організації охорони праці в Україні

Лекція № 2.

Питання № 1. Законодавча та нормативна база України з охорони праці.

З моменту отримання Україною незалежності вона свій подальший розвиток спрямувала на впровадження в національну практику європейських цінностей в галузі прав і свобод людини та на інтеграцію в європейське співтовариство. Важливим напрямком діяльності України на сьогоднішньому етапі є адаптація національного законодавства до законодавства ЄС. Особливе значення ця діяльність набуває в сфері законодавства про охорону праці.

Перехід суспільства до широкого використання ринкових відносин, виникнення різноманітних форм власності потребують розроблення нових підходів до побудови сучасної моделі управління охороною й безпекою праці на національному, регіональному й виробничому рівнях. Зрозуміло, що в основі законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці лежить Конституція України. Під час розробки законодавства про охорону праці широко використовуються Конвенції і Рекомендації МОП, директиви ЄС, досвід нормотворення розвинених стран Європейського Союзу та інших країн світу.

Державна політика в сфері охорони праці базується на принципах пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці. Законодавство України, щодо охорони праці встановлює єдині вимоги до роботодавців усіх рівнів, щодо створення безпечних умов праці.

Конституція України як основний закон держави є основою структури всього законодавства і займає центральне місце серед джерел охорони праці. Вона має найвищу юридичну силу, є фундаментом усієї національної правової системи.

Щодо норм охорони праці Конституцію України слід розглядати як:
по перше – як джерело гарантованого права на захист від примусової роботи (стаття № 19); на захист життя людини (стаття № 27); права на працю, яка не заборонена законом (стаття № 42); на належні, безпечні і здорові умови праці та заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (стаття № 43); права тих хто працює на відпочинок (стаття № 45); на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття № 49); на безпечне для життя і здоров'я довкілля (стаття № 50); на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, яка завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадових і службових осіб (стаття № 56);

по друге - як джерело гарантованого додаткового права на захист для: жінок і неповнолітніх, осіб з інвалідністю (особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності); працівників окремих професій і виробництв.

Реалізуючи свої конституційні гарантії кожна людина, яка працює повинна знати свої права і обов'язки. На це наголошує стаття № 57 Конституції України - закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома у порядку, встановленому законом; не доведені до відома нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки у порядку, встановленому законом, є не чинними.

Закони та інші нормативні акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй. Центральне місце серед законів в галузі охорони праці займає Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1972 року із чисельними змінами та доповненнями у зв'язку з політичними, соціальними, економічними змінами, що відбулися та відбуваються в Україні.

Кодекс законів про працю України визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної і творчої праці. Він регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини.

Правове регулювання охорони праці міститься в главі XI «Охорона праці», але в багатьох статтях інших глав є визначення щодо трудової діяльності: «Трудовий договір», «Робочий час», «Час відпочинку», «Праця жінок», «Праця молоді», «Професійні спілки», «Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю».

Основоположним законодавчим документом в галузі охорони праці, який регулює організацію охорони праці на підприємстві є Закон України «Про охорону праці» 1992 року, у листопаді 2002 р. Верховна Рада України прийняла нову редакцію цього закону згідно діючим конвенціям і рекомендаціям Міжнародної організації праці, іншим міжнародним правовим нормам. Він визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці; регулює за участю відповідних державних органів відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища; встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

До законодавства України про охорону праці згідно статті № 3. Закону України «Про охорону праці» відносять Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року. Він наголошує на проведенні профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці; відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань; відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей.

Визначає правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві.

Забезпечення техногенної та пожежної безпеки суб'єктів господарювання є складовою діяльності посадових осіб і працівників підприємств, установ, організацій. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року, глава № 12, № 13, № 14 регулюються відносини між відповідними посадовими особами і працівниками підприємств, установ, організацій щодо забезпечення техногенної та пожежної безпеки суб'єктів господарювання; здійснюється державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки у виробничій, експлуатаційній та інших видів діяльності посадових осіб і працівників підприємств, установ, організацій.

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасними і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулює суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості.

Право громадян на безпечні для здоров'я і життя харчові продукти, питну воду, умови праці, навчання, виховання, побуту, відпочинку та навколишнє природне середовище та достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь забезпечується Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року. Він регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні.

Міжнародна практика свідчить, що роботодавець має бути більш самостійним у виборі найефективніших способів організації безпеки працівників та нести в першу чергу матеріальну (фінансову) відповідальність за якість такого вибору та ефективність визначеної ним політики безпеки.

Але сьогодні в Україні спосіб впливу на роботодавців базується на засадах адміністративного чи кримінального покарання за порушення встановлених державою правил чи приписів з безпеки. **Кодекс України про адміністративні правопорушення** охороняє права і свободи громадян, власності, конституційного ладу України; права і законні інтереси підприємств, установ і організацій; встановленого правопорядку; зміцнює законності, запобігає правопорушенням, виховує громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України; поваги до прав, честі і гідності інших громадян; до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством. Містить розділ II «Особлива частина» та главу № 5 «Адміністративні правопорушення в галузі охорона праці і здоров'я населення».

Кримінальний кодекс України забезпечує охорону прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам; визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Містить розділ X «Злочини проти безпеки виробництва», 271-275 статті якого встановлюють кримінальну відповідальність за порушення вимог охорони праці, які привели до ушкодження здоров'я або смерті працівника або створили ситуацію, що загрожує життю людей.

Важливе місце серед джерел охорони праці займають спеціальні законодавчі акти які є обов'язковими до виконання на всій території України. До них відносять:

а) національні законодавчі акти - регулюють правові відносини у сфері охорони;

б) підзаконні нормативні акти України - укази і розпорядження Президента України, рішення Уряду України;

в) державні міжгалузеві й галузеві нормативні акти - це стандарти, інструкції, правила, норми, положення, статuti та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов'язкових для виконання усіма установами і працівниками України;

г) міжнародні договори та угоди - до яких Україна приєдналася в установленому порядку.

На фоні швидких змін в політичних, економічних, соціальних, екологічних відносинах в трудовому законодавстві виникають прогалини, які усуваються саме Указами Президента України, рішеннями Кабінету Міністрів України. Такі акти відносять до підзаконних нормативних актів, тобто актів виконавчих органів державної влади, які видаються в межах їх компетенції, на основі і на виконанні законів України. Декрети, постанови Кабінету Міністрів України направлені на регулювання окремих питань охорони праці, конкретизацію положень законів України або указів Президента, вони повинні відповідати діючому трудовому законодавству.

Питання № 2. Система організації безпеки та гігієни праці в Україні.

Розвиток ринкових відносин, впровадження в різні галузі економіки нових технологій одночасно з використанням фізично і морально застарілих технологічних процесів та виробничого обладнання, що є джерелом підвищеної небезпеки, зумовлює необхідність реформування системи управління охороною праці.

Система управління охороною праці, яку було сформовано відповідно до командно-адміністративних засад планової економіки, довела свою ефективність за умови монополії державної форми власності в усіх галузях народного господарства, планування розвитку технічних систем і значного регламентування процедур і правил, пов'язаних із застосуванням виробничого обладнання та виконанням робіт.

Діюча система управління охороною праці на всіх рівнях сформована за принципом «коригувальних дій» (реактивним принципом), тобто реагування на небезпечні випадки та ситуації, а не за принципом «запобіжних дій» (проактивним), тобто профілактики небезпечних випадків та ситуацій, що унеможливорює визначення пріоритетності профілактичних заходів з безпеки та гігієни праці на кожному з етапів діяльності підприємства.

Такий підхід не сприяє запровадженню ефективного механізму економічного стимулювання роботодавців до створення належних, безпечних і здорових умов праці і не дає змоги роботодавцям вибирати найефективніший спосіб управління та інтегрувати систему управління охороною праці в загальну систему управління підприємством.

Жорстка регламентація правил виконання робіт і використання машин і механізмів призвела до накопичення значного обсягу нормативно-правових актів з безпеки та гігієни праці і не дає можливості оперативно та своєчасно реагувати на швидкий розвиток технологій та економіки і характеризується неефективним використанням ресурсів. За таких умов підприємствам, особливо мікро- та малим, складно швидко адаптуватися до сучасних технологій, змін на ринку товарів і послуг.

Через відсутність ефективного аналізу причин нещасних випадків, професійних захворювань та аварій заходи реагування на нещасні випадки спрямовуються переважно на регулювання та посилення обов'язкових загальних вимог без урахування факторів ризику на виробництві (наслідок, хибних висновків щодо способів запобігання таким випадкам) та полягають у проведенні позапланових інструктажів з питань охорони праці.

Не враховані гендерні потреби та особливості працівників, які є важливими у зв'язку з відкриттям раніше заборонених професій для жінок.

Норми Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» обмежують повноваження інспекторів Держпраці, що призводить до зниження ефективності інспекційної діяльності щодо забезпечення застосування правових норм. Впровадження стандартів Європейського Союзу і Міжнародної організації праці з безпеки та гігієни праці змушує Україна у зв'язку з ратифікацією у 2004 році конвенцій Міжнародної організації праці № 81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі та № 129 про інспекцію праці в сільському господарстві взяти на себе зобов'язання утворення дієвого органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері безпеки та гігієни праці, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю (інспекція праці).

Серед основних нерозв'язаних проблем у діючій системі управління охороною праці залишаються:

а) підготовка фахівців з питань безпеки та гігієни праці - призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів, які повинні забезпечувати організацію запобіжних заходів для створення належних, безпечних і здорових умов праці;

б) фінансування заходів з безпеки та гігієни праці та відсутність механізму економічної мотивації роботодавців та працівників до створення більш безпечних і здорових умов праці;

в) низька якість експертизи з безпеки та гігієни праці;

г) робота з підвищення обізнаності та інформування суспільства про безпеку та гігієну праці.

Відсутність в Україні єдиної державної системи статистичної звітності стосовно нещасних випадків на виробництві, аварій та професійних захворювань, шкідливих умов праці, випадків погіршення здоров'я, пов'язаних з професійною діяльністю, унеможлиблює проведення аналізу витрат і вигод у процесі забезпечення належного рівня безпеки та гігієни праці. Існування незадекларованої праці, особливо на виробництвах, віднесених до небезпечних, унеможлиблює здійснення системного контролю і визначення фактичного стану дотримання вимог щодо безпеки та гігієни праці.

Потребують удосконалення принципи участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері безпеки та гігієни праці усіх заінтересованих сторін: представників сторін соціального діалогу, професійних асоціацій, експертів з безпеки та гігієни праці, а також громадськості.

Запровадження національної системи запобігання виробничим ризикам, заснованої на принципах усунення небезпек, оцінюванні, контролі ризиків та управлінні ними, є головним механізмом, що застосовується багатьма країнами світу для ефективного і дієвого заохочення до створення безпечних і здорових умов праці як на державному, регіональному, галузевому і місцевому рівні, так і на рівні окремого підприємства і робочого місця.

Система повинна ґрунтуватися на відповідальності роботодавців за забезпечення безпеки і здоров'я працівників в усіх аспектах, пов'язаних з роботою, на зобов'язанні роботодавців постійно пристосовуватися до мінливих обставин, вживати необхідних заходів для створення умов, безпечних для життя і здоров'я працівників, з урахуванням особливостей потреб чоловіків і жінок, і забезпечувати запобігання виробничим ризикам та їх оцінювання, проведення консультацій з працівниками, медичних оглядів, надання інформації та проведення навчання з питань охорони праці із суворим дотриманням згаданих загальних принципів запобігання.

Створення системи безпеки та гігієни праці на таких загальних принципах вимагатиме передусім зміни традиційних підходів до управління безпекою та гігієною праці і застосування інших керівних принципів.

В Україні, на сьогодні, функціонує багаторівнева система управління охороною праці (СУОП), функціональними ланками якої є відповідні структури державної законодавчої та виконавчої влади різних рівнів, управлінські структури підприємств, трудові колективи, професійні спілки, добровільні громадські об'єднання працівників і спеціалістів з охорони праці.

За спрямованістю комплексу вирішуваних питань усі ланки системи управління охороною праці можна розділити на дві групи:

Перша група - ланки, які забезпечують вирішення законодавчо-нормативних, науково-технічних, соціально-економічних та інших загальних питань охорони праці.

До першої групи ланок системи управління охороною праці входять органи державної законодавчої ініціативи і органи державного управління в галузі охорони праці, в тому числі:

а) Верховна Рада України - за своєї ініціативи і у взаємодії з відповідними структурами державної виконавчої влади визначає державну політику в галузі охорони праці, вирішує питання удосконалення і розвитку законодавчої бази охорони праці, соціальні питання, пов'язані зі станом умов та охорони праці.

б) Кабінет Міністрів України - забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони праці, виходячи зі стану охорони праці в державі організує розробку загальнодержавних програм щодо поліпшення цього стану, затверджує ці програми та контролює їх виконання, визначає функції органів державної виконавчої влади щодо вирішення питань охорони праці та нагляду за охороною праці.

Для вирішення цих питань при Кабінеті Міністрів України функціонує Національна рада з питань безпечної життєдіяльності населення, яку очолює віцепрем'єр-міністр України.

в) Комітет по нагляду за охороною праці України (Державна служба України з питань праці) - здійснює комплексне управління охороною праці на державному рівні, реалізує державну політику в цій галузі, розробляє за участю відповідних органів державні програми в галузі охорони праці, координує роботу державних органів та об'єднань підприємств з питань безпеки праці, опрацьовує і переглядає спільно з компетентними органами систему показників та обліку умов і безпеки праці, здійснює міжнародне співробітництво з питань охорони праці та нагляд за охороною праці в державі тощо.

Рішення Комітету по нагляду за охороною праці України, що належить до його компетенції, обов'язкові для виконання всіма міністерствами, іншими центральними органами державної виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, місцевими радами народних депутатів та підприємствами.

г) Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади:

- Міністерство соціальної політики України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України; здійснює державний нагляд у сферах загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які

спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та інше;

- інші міністерства та центральні органи державної виконавчої влади, як ланки системи управління охороною праці, визначають науково-технічну політику галузі щодо питань охорони праці, розробляють і реалізують комплексні заходи щодо поліпшення безпеки праці, здійснюють методичне керівництво діяльністю підприємств галузі з охорони праці, співпрацюють з галузевими профспілками щодо вирішення питань безпеки праці, фінансують опрацювання і перегляд нормативних актів про охорону праці, організують у встановленому порядку навчання та перевірку знань правил і норм охорони праці керівними працівниками і спеціалістами галузі, створюють, за необхідністю, професійні воєнізовані аварійно-рятувальні формування, здійснюють внутрівідомчий контроль за станом охорони праці.

д) місцеві державні адміністрації, місцеві ради народних депутатів.

У межах підвідомчої їм території забезпечують реалізацію державної політики в галузі охорони праці, формують за участю профспілок місцеві програми заходів щодо поліпшення безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, здійснюють контроль за додержанням нормативних актів про охорону праці. Для забезпечення виконання названих функцій при місцевих органах державної виконавчої влади створюються відповідні структурні підрозділи.

Друга група - ланки, в функціональні обов'язки яких входить забезпечення безпеки праці в умовах конкретних галузей і виробництв.

До другої групи ланок системи управління охороною праці входять управлінські структури підприємств, які забезпечують в умовах конкретних виробництв реалізацію вимог законодавчих і нормативних актів про охорону праці з метою створення безпечних і нешкідливих умов праці, попередження виробничого травматизму та професійних захворювань, вирішують весь комплекс питань з охорони праці, пов'язаних з даним виробництвом.

У своїй діяльності щодо охорони праці управлінські структури підприємств взаємодіють з комісією з питань охорони праці підприємства (при наявності такої), з профспілками підприємства та уповноваженими трудових колективів.

Поділ на групи ланок системи управління охороною праці має деяку умовність, оскільки між ланками є прямий і зворотний зв'язок, а ланки другої групи не позбавлені права ініціативної постановки і обґрунтування вирішення окремих питань з охорони праці, які входять до їх компетенції.

Реформування існуючої в Україні системи управління охороною праці (СУОП) включає три етапи:

1. Формування нової національної системи запобігання виробничим ризикам і заохочення безпеки та гігієни праці в Україні.

2. Реалізація нової національної системи запобігання виробничим ризикам і заохочення безпеки та гігієни праці в Україні.

3. Моніторинг, оцінка і коригувальні заходи.

Питання № 3. Організація системи управління охороною праці на підприємстві.

Чисельні наглядові і контрольні органи не можуть гарантувати повну безпеку ведення робіт на виробництві. Для вирішення проблем у сфері охорони праці на підприємстві повинна діяти ефективна система управління охороною праці.

12 грудня 2018 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 989-р схвалена Концепція реформування системи управління охороною праці в Україні. Ця Концепція визначає принципи, основні напрями та завдання побудови системи організації безпеки та гігієни праці в Україні на основі ризикоорієнтованого підходу для забезпечення впровадження стандартів Європейського Союзу. Метою Концепції є створення національної системи запобігання виробничим ризикам для забезпечення ефективної реалізації права працівників на безпечні та здорові умови праці.

Згідно з Рекомендаціями, система управління охороною праці на підприємстві (СУОП) – це ряд комплексних заходів та механізмів, які повинні забезпечувати безпечність трудової діяльності робітників у сфері технологічного, санітарного, профілактичного та організаційного стану виробничого середовища компанії.

Система управління охороною праці повинна охоплювати певні завдання, які умовно можна об'єднати у наступні групи:

1. Забезпечення належного і безперервного управління підприємством.

2. Готовність до проведення запобіжних заходів для мінімізації ризиків виникнення нещасних випадків.

3. Готовність до негайного реагування та ліквідації небезпечних ситуацій у разі їх настання.

Для виконання зазначених завдань роботодавцю рекомендовано скликати відповідальний орган (координаційну раду), до складу якого залучити вище керівництво, представників служби охорони праці, членів профспілки або представників трудового колективу. Окрім того, для оперативного запровадження системи управління охороною праці дозволяється залучати інші організаційні та професійні об'єднання робітників на місцях, наприклад, спеціально створені комісії.

Детальний розпис повноважень кожного відповідального органу, структуру і засоби СУОП, компетенція та обсяг відповідальності кожного співробітника закріплюється в колективному договорі, внутрішньому Положенні про СУОП підприємства.

Одним із ключових компонентів, що гарантують якісну і ефективну роботу системи управління охороною праці, є чітка структура взаємодії між окремими органами та ланками підприємства. Фактично на роботодавця покладається обов'язок забезпечити доведення механізмів та конфігурації СУОП до кожного окремого працівника підприємства.

Таким чином, у внутрішніх документах підприємства насамперед, Положенні про СУОП обов'язково мають бути врегульовані наступні питання:

- а) загальні положення системи управління охороною праці на підприємстві;
- б) розробка першочергових та запобіжних кроків для постійного покращення виробничого середовища і встановлення оперативних планів дій для відокремлених підрозділів підприємства;
- в) інструменти та оцінка ймовірності швидкої адаптації до змінюваних обставин, яких може зазнати підприємства;
- г) органи та компетенція відповідальних органів підприємства;
- д) порядок прийняття та внесення змін до локальних нормативних актів підприємства з питань захисту прав співробітників;
- е) вимоги до компетентності та навичок співробітників, процедури проведення професійного добору персоналу;
- є) засоби збереження і гарантування безперервності виробництва, належний рівень якості технологічних процесів.

У даному аспекті роботодавець повинен усвідомлювати, що збій у плинні технологічного процесу становить підвищену загрозу як для співробітників, так і для роботи підприємства в цілому. Окремі процеси, що є самостійними елементами структури СУОП на підприємстві та потребують розширеного тлумачення та деталізації, допускається викласти у формі додатків до Положення.

Усі співробітники підприємства зобов'язані неухильно дотримуватись вимог, які наведені в Положенні та додатках до нього.

Рівень охорони праці на підприємстві залежить від усіх учасників професійно-виробничого процесу і їх бажання докладати необхідних зусиль для досягнення безпечності праці на кожному ступені виробництва.

Отже, система управління охороною праці на підприємстві – це сукупність відповідних органів управління підприємством, які на підставі комплексу нормативно - правових актів, інструкцій тощо ведуть цілеспрямовану, планомірну діяльність з метою виконання поставлених завдань з охорони праці.

Завдання на самопідготовку:

1. Які загальні закони України становлять правову і нормативну базу з питань охорони праці?
2. Які статті Конституції України визначають питання охорони праці?
3. Які вимоги до охорони праці жінок і неповнолітніх, передбачені чинним законодавством України?
4. Основні принципи соціального страхування від нещасного випадку та професійного захворювання.

5. Обов'язки працівників щодо виконання вимог нормативних актів про охорону праці, відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.

6. Державна політика в сфері охорони праці.

7. Конституція України щодо гарантованого права тих хто працює на працюю.

8. Конституція України щодо додаткових гарантованих прав жінок і неповнолітніх, осіб з інвалідністю на працюю.

9. Діюча система управління охороною праці в Україні.

10. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

11. Конвенція Міжнародної організації праці № 81 «Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі».

12. Конвенція Міжнародної організації праці № 129 «Про інспекцію праці в сільському господарстві».

13. Проблеми у діючій системі управління охороною праці в Україні, шляхи їх вирішення.

14. Організація системи управління охороною праці на підприємстві.

Тести для самоконтролю:

1. Яка стаття Конституції України наголошує гарантоване право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом?

1. Стаття № 42.
2. Стаття № 43.
3. Стаття № 45.
4. Стаття № 49.

2. Нову редакцію якого закону у листопаді 2002 р. Верховна Рада України прийняла згідно діючим конвенціям і рекомендаціям Міжнародної організації праці та іншим міжнародним правовим нормам?

1. Кодекс законів про працю України.
2. Кодекс цивільного захисту України.
3. Закон України «Про охорону праці».
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
5. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

3. Який орган системи управління охороною праці вирішує питання удосконалення і розвитку законодавчої бази охорони праці, пов'язаних зі станом умов та охорони праці?

1. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади.
2. Комітет по нагляду за охороною праці України.
3. Кабінет Міністрів України.
4. Верховна Рада України.

4. Який закон України регулює відносини між відповідними посадовими особами і працівниками підприємств, щодо забезпечення техногенної та пожежної безпеки суб'єктів господарювання?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Кодекс цивільного захисту України.
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
5. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист».

5. Який орган системи управління охороною праці здійснює комплексне управління охороною праці на державному рівні?

1. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади.
2. Комітет по нагляду за охороною праці України.
3. Кабінет Міністрів України.
4. Верховна Рада України.

6. Яким законом України забезпечується право громадян на безпечні для здоров'я і життя харчові продукти, питну воду?

1. Законом України «Про охорону праці».
2. Кодексом законів про працю України.
3. Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист».
4. Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
5. Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

7. Який закон України виховує громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України?

1. Конституція України.
2. Закон України «Про охорону праці».
3. Кодекс законів про працю України.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
5. Кримінальний кодекс України.

8. Який орган системи управління охороною праці реалізує державну політику в галузі охорони праці на державному рівні?

1. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади.
2. Комітет по нагляду за охороною праці України.
3. Кабінет Міністрів України.
4. Верховна Рада України.

9. Який закон України здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Кодекс цивільного захисту України.
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
5. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист».

10. Який орган системи управління охороною праці організує розробку загальнодержавних програм щодо поліпшення цього стану, затверджує ці програми та контролює їх виконання?

1. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади.
2. Комітет по нагляду за охороною праці України.
3. Кабінет Міністрів України.
4. Верховна Рада України.

11. Який закон України має найбільшу кількість змін та доповнень у зв'язку з політичними, соціальними, економічними змінами, що відбулися та відбуваються в Україні?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Кодекс цивільного захисту України.
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

12. До якої ланки системи управління охороною праці в Україні відносять органи державної законодавчої ініціативи?

1. До першої групи ланок системи управління охороною праці.
2. До другої групи ланок системи управління охороною праці.
3. До третьої групи ланок системи управління охороною праці.
4. До четвертої групи ланок системи управління охороною праці.
5. До п'ятої групи ланок системи управління охороною праці.

13. Яка стаття Конституції України наголошує гарантоване право на захист від примусової роботи?

1. Стаття № 19.
2. Стаття № 27.
3. Стаття № 42.
4. Стаття № 43.

14. Який основний закон держави є основою структури всього законодавства і займає центральне місце серед джерел охорони праці?

1. Конституція України.
2. Кодекс законів про працю України.
3. Закон України «Про охорону праці».
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».
5. Кодекс цивільного захисту України.
6. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

15. Який закон України визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної і творчої праці?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Кодекс цивільного захисту України.
4. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

16. До якої ланки системи управління охороною праці в Україні відносять органи місцевих державних адміністрацій?

1. До першої групи ланок системи управління охороною праці.
2. До другої групи ланок системи управління охороною праці.
3. До третьої групи ланок системи управління охороною праці.
4. До четвертої групи ланок системи управління охороною праці.
5. До п'ятої групи ланок системи управління охороною праці.

17. При якому органі системи управління охороною праці України функціонує Національна рада з питань безпечної життєдіяльності населення?

1. При Міністерствах та інші центральних органах державної виконавчої влади (кожен на своєму рівні).
2. При комітеті по нагляду за охороною праці України.
3. При Кабінеті Міністрів України.
4. При Верховній Раді України.

18. Який закон України виховує громадян у дусі сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством?

1. Конституція України.
2. Закон України «Про охорону праці».
3. Кодекс законів про працю України.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
5. Кримінальний кодекс України.

19. Яким законом України забезпечується право громадян на достовірну і своєчасну інформацію про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь?

1. Законом України «Про охорону праці».
2. Кодексом законів про працю України.
3. Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист».
4. Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
5. Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

20. Який закон України здійснює державний нагляд, щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки у всіх видів діяльності посадових осіб і працівників підприємств?

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Кодекс цивільного захисту України.
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
5. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист».

Інформаційні джерела

1. Конституція України. – Харків, 1996.
2. Закон України «Про охорону праці» затверджений Президентом України 21 листопада 2002 року, № 229-ІУ, м. Київ.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 989-р «Концепція реформування системи управління охороною праці в Україні».
4. Кодекс цивільного захисту України.
5. Курепін В. М. Розвиток аграрного сектору економіки України через забезпечення безпеки на виробництві / В. М. Курепін // Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 3-5 квітня 2019 р. - Миколаїв : МНАУ, 2019. - С. 109-112. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/5791>.
6. Курепін В. М. Актуальні питання охорони праці в енергетичній галузі України / В. М. Курепін, В. М. Курепін // Сучасні проблеми землеробської механіки : матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 119-й річниці з дня народження академіка Петра Мефодійовича Василенка, м. Миколаїв, 17 – 19 жовтня 2019 р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 199 – 201. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6409>.
7. Курепін В. М. Механізм управління безпекою вітчизняних підприємств на засадах маркетингу // Сучасний маркетинг: стратегічне управління та інноваційний розвиток : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої до 90-ча заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка, 17-18 жовтня 2020 року. Харків : Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, 2020. С. 154-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8183>.
8. Лазіс М. І. Правове регулювання праці жінок в Україні. Проблеми та виклики // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 39-42. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8204>.
9. Курепін В. М., Демченко А. В. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р.

- Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 36-39. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8199>.
10. Тищенко І. Є. Соціальний захист осіб з інвалідністю // Глобальні цілі сталого розвитку – безпека світу, соціально-економічні та екологічні прояви, можливості активізації партнерства : тези доповідей - здобувачів вищої освіти денної й заочної форм навчання за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 12 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 65-66. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8207>.
11. Курепін В. М. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні // Сучасний стан науки в сільському господарстві та природокористуванні: теорія і практика : матеріали II міжнар. наук. інтернет-конф. м. Тернопіль, 20 листопада 2020 р. Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2020. С. 98-101. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8209>.
12. Кулабухова Н. Ю. Безпечна праця, як чинник збереження урожаю // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 99-102. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8154>.
13. Курепін В. М. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки підприємств аграрного профілю // Modern Economics. 2020. № 24. С. 94-99. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V24\(2020\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V24(2020)-15). URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8276>.
14. Охорона праці в галузі та цивільний захист [Електронний ресурс] : навчальний посібник / В. М. Курепін, К. М. Горбунова, В. М. Курепін [та ін.]. Миколаїв : МНАУ, 2020. 266 с. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8596>.
15. Іваненко В. С. Комплексна безпека підприємств агропромислового комплексу, як складова система управління // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, м. Львів, 19 лютого 2021р. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 295 – 297. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8880>.
16. Курепін В. М. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах організаційного розвитку підприємства // Економіко-правові дискусії : матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, м. Кропивницький, 14 квітня 2021 р. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. С. 29-32. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9330>.

Навчальне видання

Охорона праці в галузі

Змістовий модуль № 1.

«Нормативно-правові акти охорони праці»

Тема № 1.

«Правове регулювання організації охорони праці в Україні»

Укладач

Курепін Вячеслав Миколайович

Відповідальний за випуск: Д. Д. Марченко

Технічний редактор: В. С. Іваненко

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 16,2

Тираж 100 прим. Зам. № __

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету

54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.